

OB ODKRITJU SPOMENIKA NOB NA PRTOVČU

Na dan borca, 4. julija 1980, so na Prtovču ob prisotnosti nekdanjih borcev, aktivistov, domačinov in drugih udeležencev odkrili nov spomenik NOB. Slavnostni govor je imel komisar nekdanje 31. divizije Ivan Franko-Iztok, spomenik pa je odkril komandant takratnega Gorenjskega odreda Franc Biček-Bruno. Slavnostni spored so izvedli: godba na pihala iz Škofje Loke, Koroški akademski oktet iz Ljubljane in učenci Osnovne šole iz Železnikov.

Pred vasjo je stal že prej skromen spomenik padlim iz Prtovča in Podlonka, na hiši (Prtovč št. 4) pa je vzdana še spominska plošča na tisti dan 20. novembra 1943, ko so Nemci zažgali vas. Oba spomenika skupaj sta bila preskromna oddolžitev za kraje in ljudi izpod Ratitovca, ki so med vojno žrtvovali sebe in domačijo. Zato je že leta 1977 Komisija za zgodovinopisje NOB pri Združenju borcev NOV dala pobudo za postavitvev dostojnejšega spominskega obeležja.

Novi spomenik je združena predstavitev dveh umetnikov iz Škofje Loke. Razgiban relief v podnožju je izoblikoval akad. slikar — cankarjevec Ive Šubic, piramida nad njim pa si je zamislil akad. kipar Tone Logonder. Oba avtorja spomenika sta s tem obeležjem hotela izpričati vsa dogajanja, ki so med narodnoosvobodilno borbo zadela prebivalstvo tostran Ratitovca. Kako predstaviti žrtve in prispevek le-teh na kraju samem, ki je pred vojno štelo 40 hiš z nekako 300 dušami? Ta svet in ljudske žrtve je bilo treba s spomenikom posebiti, saj so že leta 1941 začeli z organiziranim bojem proti okupatorju — vsa štiri leta vojne pa toliko žrtvovali. Vsak pedenj strmih njiv in senožeti so domačini skrbno obdelovali, kruh jim je bil tudi les. S samoodpovedovanjem vsega, kar jim je borna zemlja nudila, pa so hranili ne-le sebe, ampak tudi borce in partizanske enote, ki so tod mimo hodile ali se zadrževale. Ta kraj je bila resnična partizanska baza.

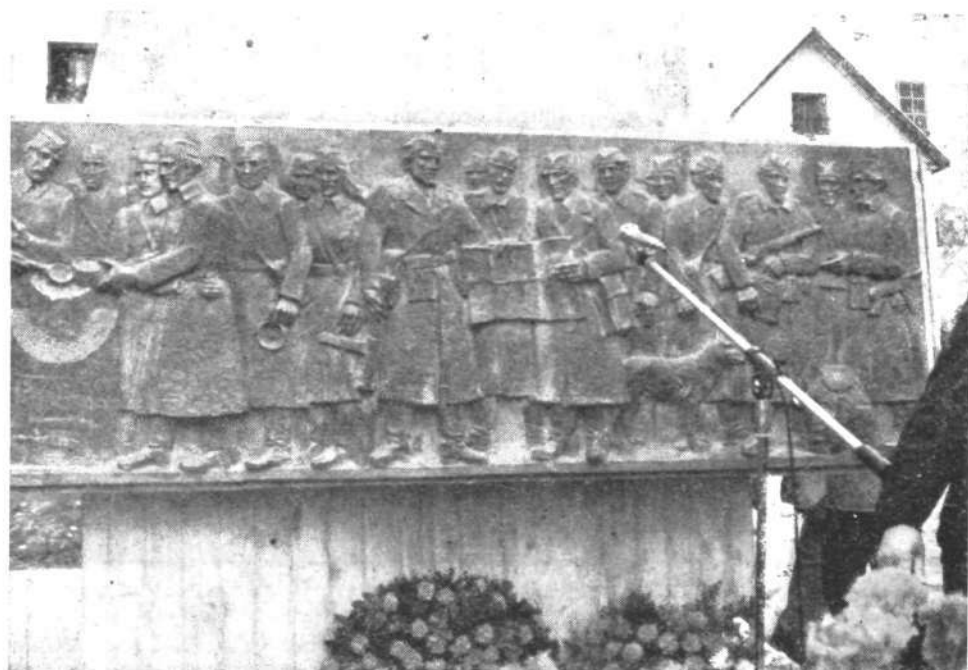
Svet okrog Ratitovca je vojno vzdušje zajelo že z gradnjo Rupnikove obrambne linije. Ob razpadu je zato tod ostalo dokaj raznovrstnega materiala in orožja, ki je dalo partizanom prvi zalogaj v začetnih akcijah in borbah.

Zaradi ugodne geografske in politične lege so skozi Podlonk in Prtovč vodile važne kurirske in strateške poti iz Gorenjske na Primorsko in obratno. Prve kurirje srečamo tu že leta 1941. Kurirske zveze so postajale vedno pogostejše in zato ni zgolj slučaj, da je bila julija 1943 v Lazah Podlonka ustanovljena kurirska postaja G-1. Ta čas so pod Ratitovcem, z odredbo štaba Gorenjske cone, postavili prvo večjo bolnišnico za potrebe gorenjskih partizanov. Vodil jo je znani partizanski zdravnik dr. Edvard Pohar. Upodobljen je tudi na reliefu spomenika, ko je oktobra 1943 brez ustreznih zdravniških pripomočkov amputiral nogo Marjanu Trojarju iz Trate pri Škofji Loki. Bolnišnico je nemška soldateska večkrat napadla in jo tudi uničila.

V bližini Prtovča se je leta 1942 dalj časa in še naslednje leto zadrževal štab Gorenjskega odreda. Nekoč, ko je bila maša v cerkvi pod vasjo, je štab izvedel mobilizacijo. Vsa akcija je bila z domačini in z moškimi iz bližnjih



Pred odkritjem spomenika na Prtovcu 4. julija 1980 Fot. A. Babič



Reliefna upodobitev na spomeniku, Fot. A. Babič

zaselkov že prej domenjena, ker bi se drugače Nemci nad svojci maščevali. Od 57 fantov in mož se jih je le pet izneverilo partizanskim vrstam.

V jesenski ofenzivi leta 1942 so na Prtovču pri Štarcarju popravljali orožje. Pri tej hiši so tudi že zelo zgodaj pričeli s partizansko fotografijo, največ posnetkov pa je napravil domači sin Franc Tolar. Na žalost je ohranjenih le malo slik in foto dokumentacije. Tolar je kasneje vodil fotografsko sekcijo 9. korpusa, ki je prav tu na Prtovču imela nekaj časa svojo bazo. Potrebni fotomaterial so prinašali kurirji in drugi, ki so ga v precejšnjih količinah prejeli v drogeriji Hermes v Kranju.

Največ je vas pretrpela v novembrski ofenzivi leta 1943. Ko je Prešernova brigada pustila po hišah večje število ranjencev in se z glavnino premaknila na Ratitovec, je prišla na Prtovč transportna četa Gorenjskega odreda. Nemci so jih iznenadili in napadli, vas pa zažgali. Visok sneg je rešil le tri hiše, vse druge so pogorele. Nemci so pri tem ubili še domačina Miho Kuščerja — očeta sedmih nepreskrbljenih otrok, drugi so se razbežali na vse kraje, največ pa so jih sprejeli pod streho v sosednjem Podlonku.

Zaradi vse pogostejših partizanskih obiskov so na Prtovču uredili etapno kuhinjo Gorenjskega vojnega področja. Tu so (saj domačinov ni bilo več) prejeli najnujnejšo hrano aktivisti, kurirji, borci operativnih edinic in drugi. Tudi večina pripadnikov transportne čete je spoznala to okrepčevalnico na poti med Gorenjsko in Primorsko. Slika kraja ne bi bila popolna, če ne omenimo še »zlate rezerve«. Tako so ilegalno imenovali osamljeno domačijo v Bresnicah pod Jelovico, kjer se je resnično ob vsakem času dobilo karkoli za pod zob.

Prej kot drugod na Selškem je bilo tu že organizirano delo terenskega odbora OF; Prtovčani in Podlončani so ga ustanovili spomladi 1942. Pozneje pa so delovale še razne druge komisije in organizacije KP, ZKM in SPŽZ. Iz kraja je bilo 22 žrtev NOB, med njimi 17 borcev, ki so padli na raznih krajih naše zemlje.

Vsa ta dogajanja naj bi simboliziral novi spomenik. Na reliefni plošči pa so predstavljeni tudi domačini; tako tudi 54-letna Antonija Bernik, Notarjeva mama iz Podlonka, ki so jo Nemci ustrelili kar pri poljskih opravilih.

Podatki: Ferdo Tolar-Mirko, Škofja Loka.